

YENİDEN Ergenler için Uçucu Madde Kullanımını Değerlendirme Ölçeği Uygulama Kılavuzu

YUKUD

İçindekiler

- Ölçek hakkında genel bilgi
 - Genel uygulama bilgisi
 - Şiddet Değerlendirme Formu
 - Şiddet Değerlendirme Ölçeği Yanıt Formu
 - Genel Bilgi Formu
 - Puan Değerlendirme
 - Yanıt seçenekleri kartları
-

YENİDEN
ERGENLER İÇİN UÇUCU MADDE KULLANIMINI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ
Uygulama Kılavuzu

YUKUD

Ölçek hakkında genel bilgi

Uçucu madde kullanımı tüm dünyada yaygın bir madde kullanım sorununu oluşturmaktadır. Bu maddeler daha çok ergenler tarafından kullanıldığı için, ergenlik dönemine ilişkin soruların geliştirilen ölçeklerde yer alması gerekmektedir. Aynı şekilde, sokakta yaşayan çocuklar arasında uçucu kullanımının sık olması nedeniyle, madde kullanımını genel olarak değerlendiren ölçeklerle bu gruba yönelik araştırma yapmak büyük zorluklar taşımaktadır.

Bu ölçek uçucu madde kullanımının şiddetini ve özelliklerini değerlendirmek için hazırlanmıştır. Ölçek, Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği ve Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Uçucu Madde Araştırma ve Tedavi Merkezi (UMATEM) tarafından geliştirilmiştir.

Ölçek hazırlanırken, uçucu madde kullanımının özelliklerine uygun sorular seçilmiştir. Uçucu madde kullanıcılarında agresif ve suça yönelik davranışlar sıklıkla gözleendiği için bunlar ayrı başlıklar halinde belirtilmiştir. Bilişsel sorunların yoğun uçucu kullanımına çoğunlukla eşlik etmesi nedeniyle bilişsel işlevle ilgili de bir soru eklenmiştir. Yine ergenlik döneminde uçucu kullanımında sık gözlenen evden kaçma, aile ve arkadaş ilişkilerindeki sorunlar ölçeğe birer başlık olarak konmuştur.

Uçucu kullanımında belirgin ve yoğun yoksunluk belirtileri olmadığı için, yoksunluk belirtileri ölçeğe konmamıştır. Aynı şekilde gün içinde kullanılan uçucu madde miktarını belirlemenin de çok zor olacağı ve güvenilir olmayacağı düşünülerek, kullanılan miktara ilişkin bir soru konmamıştır.

Ölçek, uçucu madde kullanıcılarının önemli bir bölümünü sokakta yaşadığını göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Sorular, aile yanında ya da sokakta yaşayanlara uygun olarak geliştirilmiştir.

Bilgi ve iletişim

Doç. Dr. Kültegin Ögel
Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği
Teyyareci Cemal sok, 26/7
Şişli İstanbul
yeniden@yeniden.org.tr

Kaynak gösterme

Uygulama kılavuzu: Kültegin ÖGEL, Alper AKSOY, Ayfer TOPUZ, Olcay LİMAN, Sibel COŞKUN. Ergenlerde Uçucu Madde Kullanımı Şiddetini Değerlendirme Ölçeği Uygulama Kılavuzu. Yeniden yayınları, İstanbul, 2005

Araştırma yazısı: Ergenlerde Uçucu Madde Kullanımı Şiddetini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Güvenilirlik Çalışması. Kültegin ÖGEL, Alper AKSOY, Ayfer TOPUZ, Olcay LİMAN, Sibel COŞKUN. Türk Psikiyatri Dergisi 2005; 16(3):260-267.

Makalenin tümüne www.turkpsikiyatri.com adresinden ulaşabilirsiniz.

YUKUD

Genel Uygulama Bilgisi

Ölçek kişi madde etkisi altındayken uygulanmamalıdır. Eğer kişi madde etkisi altındaysa sorulara alınacak yanıtların güvenilirlik oranı düşecektir.

Ergenler ve çocuklar için bir ölçektir. Bu nedenle 18 yaş ya da en fazla 21 yaşından üstünelilere uygulanmamalıdır. 12 yaş altında alınacak yanıtlar güvenilir olmayabilir.

Ölçek içinde kullanılan "Madde" terimi yerine kişinin kullandığı madde için tercih ettiği terimleri kullanmakta yarar vardır. Örneğin tiner, bali vb. Bu nedenle [madde] olarak belirtilen yerlerde kişinin tercih ettiği madde ismi kullanılmalıdır.

Ölçek şiddet değerlendirme ve genel bilgi formu olmak üzere iki ayrı formdan oluşmaktadır. Genel bilgi formunda edinilecek bilgiler, şiddet formunun daha doğru doldurulmasını sağlayacaktır. Ancak genel bilgi formu uygulanmak zorunda değildir.

Şiddet Değerlendirme Formunda, çeşitli başlıklar vardır. Başlıkların altında ise, bu başlıkta anlatılmaya çalışılan içeriğin kısa tanımı italik olarak verilmiştir.

Şiddet Değerlendirme Formunda, aynı başlık altında birkaç soru birden sorulmaktadır. Uygulayıcı bu soruları sorduktan sonra başlığa uygun olarak, edindiği bilgi doğrultusunda yanıt seçeneklerinden birisini işaretleyebilir. Uygulayıcı, bölümlerin altında parantez içinde yer alan uyarıları dikkati almalıdır.

Şiddet Değerlendirme Formunda sıklık ve miktar değerlendirmek üzere iki tür yanıt seçeneği kullanılmıştır. Bu nedenle uygulayıcı, yanıt seçeneklerinin sıklık mı, miktar mı belirttiğine dikkat etmelidir.

Görüşülen kişi eğer sokakta yaşıyorsa, bazı soru ve başlıkların sorulması uygun olmayacaktır. Bu durumlarda "9" işaretlenmelidir. "9" işaretlenen sorular toplam puana eklenmemeli ancak bu soruların sayısı toplam soru sayısından çıkarılarak, gerçekte yanıtlanan soru sayısı bulunmalıdır.

YUKUD

Yeniden Ergenler İçin Uçucu Madde Kullanımını Değerlendirme Ölçeği Şiddet Değerlendirme Formu

Son altı ay içinde en sık [madde] kullandığın dönemde...

1. SIKLIK

Madde kullanımının sıklığı

Son altı ay içinde en yoğun [madde] kullandığın dönemde ne sıklıkta [madde] kullanıyordun?

Bir ay içinde kaç gün kullanıyordun?

Bir hafta içinde kaç gün kullanıyordun?

0. Yılda birkaç kez
1. Ayda birkaç kez
2. Haftada bir
3. Haftada birkaç kez
4. Birkaç günde bir
5. Hemen hemen her gün

2. TASARLANANDAN FAZLA KULLANMAK

Maddeyi tasarlanan miktardan daha fazla kullanmak

Ne sıklıkta planladığından daha fazla [madde] kullandığın oluyor?

Daha az içmeyi planlarken, daha fazla [madde] kullandığın zamanların sıklığı ne kadar?

0. Hiç
1. Çok seyrek
2. Bazen
3. Sık sık
4. Çoğunlukla
9. Uygulanamaz

3. ZAMAN HARCAMA

Madde bulmak, kullanmak ya da ayılmak için büyük zaman harcama

[Madde] kullandığın günlerde, günün ne kadarını [madde] kullanarak geçiriyorsun?

Bir gün süresince ayılma süresini de katarsan, [madde] içmek ne kadar zamanını alıyor?

0. Hiç
1. Çok az
2. Yarı yarıya
3. Fazla
4. Çok fazla
9. Uygulanamaz

4. SORUMLULUKLARINI YERİNE GETİREMEMEK

Madde kullanımına bağlı olarak sorumluluklarını yerine getirememek

[Madde] kullanmaktan dolayı sorumluluklarını ne sıklıkta alamadığın oldu?

-Yapman gereken şeyleri [madde] kullandığın için yapamamak gibi...

-Sana verilen görevleri [madde] kullandığın için yerine getirememek gibi...

0. Hiç
1. Çok az
2. Yarı yarıya
3. Fazla
4. Çok fazla
9. Uygulanamaz

5. TOLERANS

Aynı etkiyi sağlamak için daha fazla miktarda madde kullanmak

İstediğin etkiyi sağlamak için ilk [madde] kullanmaya başladığın zamankinden, ne kadar daha fazla [madde] kullanman gerekiyor?

Aynı miktarda [madde] almaya rağmen, ilk kullandığın döneme göre ne kadar daha çabuk ayılıyorsun?

0. Hiç
1. Çok az
2. Yarı yarıya
3. Fazla
4. Çok fazla
9. Uygulanamaz

6. BİLİŞSEL SORUNLAR

Madde kullanımına bağlı olarak, madde kullanmadığı dönemlerde kavrama, bellek ve dikkat sorunları gibi bilişsel işlevlerin bozulması

[Madde] kullanmaya başladıktan sonra olayları ya da sana anlatılanları anlamakta, kavramakta ne kadar zorlanıyorsun?

Veya dikkatini toplamakta ne kadar zorlanıyorsun?

Veya hatırlamakta ne kadar zorlanıyorsun? (aşırı unutkanlığın oluyor mu?)

(Madde kullanmadığı dönemleri göz önüne alarak yanıtlayın)

0. Hiç
1. Çok az
2. Yarı yarıya
3. Fazla
4. Çok fazla
9. Uygulanamaz

7. FİZİKSEL SORUNLAR

Madde kullanımına bağlı fiziksel sorunların ortaya çıkması

[Madde] kullanımına bağlı olabileceğini düşündüğün bedensel sorunların ne sıklıkta oluyor?

[Madde] kullanımına bağlı olarak bir hastalık ne sıklıkta geçiriyorsun?

(Tıbben belirlenmiş uçucu madde etkileri ya da kişinin maddeye atfettiği tüm sorunlar işaretlenebilir. Kazaları burada işaretlemeyin)

0. Hiç
1. Çok seyrek
2. Bazen
3. Sık sık
4. Çoğunlukla
9. Uygulanamaz

8. SUÇ

Madde kullanımıyla ilişkili yasal sorun yaşamak

[Madde] kullandığın için başın yasalarla derde girdi mi? Girdiyse ne sıklıkta yasal sorun yaşıyorsun?

[Madde] etkisi altında suç işledin mi?

[Madde] ile ilişkilendirebileceğin bir suç işledin mi?

0. Hiç
1. Çok seyrek
2. Bazen
3. Sık sık
4. Çoğunlukla
9. Uygulanamaz

9. İLİŞKİLERDE SORUNLAR

Madde kullanımına bağlı olarak kişiler arası sorunların ortaya çıkması

[Madde] kullandığın için ailen ya da arkadaşların ile olan ilişkilerde ne kadar bozulma oldu mu?

[Madde] kullandığın için ailen ya da arkadaşların ile ne kadar şiddetli tartışmalar oluyor mu?

0. Hiç
1. Çok az
2. Yarı yarıya
3. Fazla
4. Çok fazla
9. Uygulanamaz

10. ÇALIŞMA

Madde kullanımına bağlı olarak çalışma yaşamında sorunların olması

[Madde] kullandığın için iş hayatında ne kadar sorunlar yaşadın?

0. Hiç
1. Çok az
2. Yarı yarıya
3. Fazla
4. Çok fazla
9. Uygulanamaz

11. ENTOKSİKASYON

Yüksek miktarda madde kullanımı

[Madde] kullandıktan sonra neler yaptığını, neler olduğunu hatırlamadığın oldu mu?

[Madde] kullandığı sırada hayaller, olmayan sesler gördün mü ve bunlar uzun süre devam etti mi?

0. Hiç
1. Çok seyrek
2. Bazen
3. Sık sık
4. Çoğunlukla
9. Uygulanamaz

12. SALDIRGAN (AGRESİF) DAVRANIŞLAR

Madde etkisi altında agresif davranış gösterme, çevreye ya da kendine zarar verme

[Madde] etkisi altındayken bugüne kadar ayık olduğun yani [madde] etkisi altında olmadığın dönemlere göre daha fazla saldırgan davranışlarda bulunuyor musun?

[Madde] etkisi altındayken birileriyle ne sıklıkta kavga ediyorsun?

[Madde] etkisi altındayken başkalarına ne sıklıkla zarar veriyorsun?

0. Hiç
1. Çok seyrek
2. Bazen
3. Sık sık
4. Çoğunlukla
9. Uygulanamaz

13. OKUL

Madde kullanımına bağlı olarak okul yaşamında sorunların olması

[Madde] kullandığın için okulda ne kadar sorun yaşadın?

[Madde] kullandığın için okulda ders başarın ne kadar olumsuz yönde etkilendi?

[Madde] kullanman okulda yaşadığın sorunların için ne kadar etken oldu?

0. Hiç
1. Çok az
2. Yarı yarıya
3. Fazla
4. Çok fazla
9. Uygulanamaz

14. EVE GİTMEME

Madde kullanımına bağlı olarak eve gitmeme, sokakta yaşamaya başlama

[Madde] kullandığın için eve geç kaldığın ve bu nedenle ailenle ne sıklıkta tartışıyorsun?

[Madde] kullandığın için eve ne sıklıkta geç gidiyorsun?

[Madde] kullandığın için ne sıklıkta eve gidemediğın oldu?

[Madde] kullandığın için yaşadığın tartışmalardan dolayı eve gitmediğın oldu mu?

(Eğer sokakta yaşamaya başladıktan sonra madde kullanımı varsa, bu soruya "8" yanıtı veriniz)

0. Hiç
1. Çok seyrek
2. Bazen
3. Sık sık
4. Çoğunlukla
9. Uygulanamaz

15. KENDİNE ZARAR VERME

Madde etkisi altındayken kendine zarar verme davranışının olması

[Madde] etkisi altındayken bugüne kadar ne kadar sık fiziksel olarak canını acıtacak bir şey yaptın?

[Madde] etkisi altındayken bugüne kadar ne kadar sık kendine zarar verdin?

[Madde] etkisi altındayken ne kadar sık kendini kestin?

0. Hiç
1. Çok seyrek
2. Bazen
3. Sık sık
4. Çoğunlukla
9. Uygulanamaz

16. BAŞA ÇIKMAK/YERİNE KOYMAK İÇİN KULLANIM

Maddeyi başka şeylerin yerine koyma, başa çıkmak için kullanma

- [Madde] olmadan
-Eğlenemediğin için...
-Sorunlarını çözmek için...
-Öfkeni başka türlü yenemediğin için...
-Rahat konuşabilmek ya da davranabilmek için
-Daha rahat para bulabilmek için...
... [madde] ne sıklıkta kullandın?

0. Hiç
1. Çok seyrek
2. Bazen
3. Sık sık
4. Çoğunlukla
9. Uygulanamaz

(Yukarıdakilerden herhangi birini işaretleyin. Eğer birden fazla var ise, en şiddetli olanını işaretleyin)

17. PİŞMANLIK

Madde kullanımından sonra pişmanlık duyma

[Madde] kullandığın için kendine yakıştıramadığın şeyler yaptığın oldu mu?

Çok fazla [madde] kullandığın için yaşadığın olaylardan dolayı ne kadar sık pişmanlık duydun?

0. Hiç
1. Çok seyrek
2. Bazen
3. Sık sık
4. Çoğunlukla
9. Uygulanamaz

18. ŞİDDETLİ İSTEK (CRAVING)

Madde kullanmadığı dönem içinde, madde kullanımına karşı şiddetli arzu ve istek duymak

Şu anda [madde] kullanmak için ne kadar arzu ve istek duyuyorsun?

Son zamanlarda [madde] kullanmak için ne kadar arzu ve istek duyuyorsun?

Şu anda sana [madde]yi hatırlatan birşey (olay, nesne vb) görsen, [madde] kullanman için ne kadar arzu ve istek duyardın?

(Madde kullanmadığı zamanlar için soruyoruz)

0. Hiç
1. Çok az
2. Yarı yarıya
3. Fazla
4. Çok fazla
9. Uygulanamaz

YUKUD

Şiddet Değerlendirme Ölçeği Yanıt Formu

Görüşülen kişi :

Görüşmeyi yapan :

1. Sıklık	0	1	2	3	4	9
2. Tasarlanandan fazla kullanmak	0	1	2	3	4	9
3. Zaman harcama	0	1	2	3	4	9
4. Sorumluluklarını alamamak	0	1	2	3	4	9
5. Tolerans	0	1	2	3	4	9
6. Bilişsel sorunlar	0	1	2	3	4	9
7. Fiziksel sorunlar	0	1	2	3	4	9
8. Suç	0	1	2	3	4	9
9. İlişkilerde sorunlar	0	1	2	3	4	9
10. Çalışma	0	1	2	3	4	9
11. Entoksikasyon	0	1	2	3	4	9
12. Saldırgan (Agresif) davranışlar	0	1	2	3	4	9
13. Okul	0	1	2	3	4	9
14. Eve gitmeme	0	1	2	3	4	9
15. Kendine zarar verme	0	1	2	3	4	9
16. Başa çıkmak /Yerine koymak	0	1	2	3	4	9
17. Pişmanlık	0	1	2	3	4	9
18. Şiddetli istek (Craving)	0	1	2	3	4	9

YUKUD

Genel Bilgi Formu

Görüşme tarihi:/...../.....

Görüşmeci:

Görüşme yapılan kurum adı:

Görüşülenin adı soyadı

Kaç yaşındasın?

Doğum tarihi/...../.....

Anne baban sağ mı? a. Anne baba sağ
b. Anne sağ, baba ölü
c. Baba sağ, anne ölü
d. Her ikisi de ölü

Nerede yaşıyorsun? a. Ailesiyle yaşıyor
b. Daha çok ailesiyle yaşıyor
c. Daha çok sokakta yaşıyor
d. Sokakta yaşıyor
e. Diğer.....

Kiminle birlikte yaşıyorsun? a. Anne baba birlikte yaşıyor
b. Akrabalarıyla
c. Üvey anne ya da baba
d. Arkadaşlarıyla
c. Diğer.....

(Eğer sokakta yaşadığını belirtmişse)
Ne zaman sokakta yaşamaya başladın?ay önce
.....yaşında

Annen ile ne sıklıkla görüşüyorsun? a. Hiç
b.Ara sıra
c.Bazen
d.Sık Sık

Baban ile ne sıklıkla görüşüyorsun? a. Hiç
b.Ara sıra
c.Bazen
d.Sık Sık

Ailende yasal sorun yaşayan var mı?

Halen okula gidiyor musun?

- a. Hayır (aşağıdaki soruyu sorunuz)
- b. Evet, ilköğretim
- c. Evet, ortaöğretim
- d. Evet, yükseköğretim

(Eğer bir önceki soruya hayır yanıtı verdiyse)
Hiç okula gittin mi?

- a. Hayır
- b. Evet, okuma yazma biliyor
- c. Evet, ilkokul mezunu
- d. Evet, orta mezunu
- e. Evet, lise mezunu

.....
.....

Bugüne kadar hiçbir işte çalıştın mı?

.....
.....

İlk kez ne zaman bir işte çalıştın?

.....ay önce
.....yaşında

Uçucu madde kullanıyor musun?

- a. Hayır
- b. Evet, tiner
- c. Evet, bali
- d. Evet, diğer.....

.....

Ne zaman [madde] kullanmaya başladın?

..... ay önce
..... yaşındayken

Ne sıklıkta [madde] içiyorsun?

.....
.....

Günde ne kadar [madde] içiyorsun?

.....
.....

Kimlerle [madde] kullanıyorsun?

- a. Tek başına
- b. Arkadaşlarımla
- c. Diğer.....

.....

Daha çok nerede içiyorsun?

- a. Evde
- b. Sokakta
- c. Diğer.....

.....

Uçucu maddeler dışında başka maddeler kullanıyor musun?

- a. Hayır
- b. Evet, (belirtiniz).....

.....
.....

(Eğer sokakta yaşıyorsa)
Sokakta yaşamaya başlamadan önce
[madde] kullanmaya başladın mı?

Hiç [madde]yi bıraktın mı? Hayır
Evet, kez

En uzun ne kadar süre bıraktın?gün
.....ay

Daha çok günün hangi saatlerinde içmeye
başlıyorsun?

[Madde] kullanımının sana ne gibi zararları
oluyor? a. Fiziksel.....
b. Ailesel.....
c. Ruhsal.....
d. Sosyal.....
e. Diğer.....

[Madde] kullandığın için başına kötü şeyler
geldi mi?

Bugüne kadar hiç suç işledin mi? a. Hayır
b. Evet, bir kez
c. Evet, birden fazla

Ne gibi suçlar işledin? Suçun cins(ler)i.....

İlk kez kaç yaşında suç işledin?yaşında

Diğer insanlarla ilişkilerini nasıl
değerlendiriyorsun? a. Çok kötü
b. Kötü
c. Orta
d. İyi
e. Çok iyi

Hiç kendine zarar verdin mi?

- a. Hayır
 - b. Evet, ilk kez ay önce
 - c. Evet, (Nasıl zarar vermiş).....
-

[Madde]liyken kendine zarar verdin mi?

- a. Hayır
 - b. Evet,.....
-

[Madde]yi neden kullanıyorsun?

.....

.....

.....

[Madde]yi bırakmak istiyor musun?

.....

.....

.....

YUKUD

Puan Değerlendirme

1. Tüm puanları toplayınız.
2. Sokakta yaşadığı için uygun olmayan soruları, bir başka deyişle “9” işaretlenen soruları toplayınız. Toplam soru sayısından çıkarınız.
3. Toplam puanı, yanıtlanan soru sayısına (“9” işaretlenmeyen soru sayısı) bölünüz.
- 4.Çıkan değeri 10 ile çarpınız.

Formül

Madde kullanım şiddeti = Toplam puan / Yanıtlanan soru sayısı X 10

YUKUD

Yanıt seçenekleri kartları

**Yılda birkaç kez
Ayda birkaç kez
Haftada bir
Haftada birkaç kez
Biraz günde bir
Hemen hemen her gün**

**Hiç
Çok az
Orta derecede
Fazla
Çok fazla**

**Hiç
Çok seyrek
Bazen
Sık sık
Çoğunlukla**

ERGENLERDE UÇUCU MADDE KULLANIMI ŞİDDETİNİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMASI

Kültegin Ögel*, Alper Aksoy**, Ayfer Topuz***, Olcay Liman**, Sibel Coşkun****

* Doç. Dr., Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi

** Psikolog, Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği

*** Psikolog, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi

**** Hemşire, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi

KAYNAK

Ergenlerde Uçucu Madde Kullanımı Şiddetini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Güvenilirlik Çalışması. Kültegin ÖGEL, Alper AKSOY, Ayfer TOPUZ, Olcay LİMAN, Sibel COŞKUN. Türk Psikiyatri Dergisi 2005; 16(3):260-267.

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada diğer madde kullanımların bazı farklılıklar gösteren uçucu madde kullanım şiddetini değerlendirmek amacıyla ergenlere yönelik bir ölçek geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmıştır.

Yöntem: Uçucu madde kullanan ergenlerle çalışan uzmanlar ve uçucu madde kullanıcılarıyla yapılan görüşmelerle bir soru formu oluşturulmuştur. Bu soru formu 21 maddelik bir ölçek haline getirildikten sonra, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezine başvuran uçucu madde kullanan 50 ergene ölçek iki görüşmeci tarafından uygulanmıştır. İki ayrı uzman görüşmecilerden ve birbirlerinden bağımsız olarak madde kullanım şiddetini Görsel Analog Ölçeği ile değerlendirmiştir. Görüşmeciler arası ve görsel analog ölçeklerinden elde edilen puanların korelasyonuna bakılmıştır. SCID I kullanılarak bağımlı olan ve olmayanlarda ölçek puanları karşılaştırılmıştır. Tekrar test için ölçek 10-15 gün sonra ikinci kez uygulanmıştır.

Bulgular: Uzman görüşleri ile ölçekten elde edilen puanların korelasyonu yüksektir (0.72). bağımlı olanlarda, olmayanlara göre ölçek puanlarının ortalaması daha yüksek bulunmuştur ($p<0.001$). Cronbach alfa değeri 0.84 bulunmuştur. görüşmeciler arası korelasyon 0.94, test tekrar test korelasyonu ise 0.84 olarak saptanmıştır. Üç maddenin iç tutarlılık göstermediği ve aynı maddelerin görüşmeciler arası ve test tekrar test korelasyonlarının düşük olduğu gözlenmiştir.

Sonuç: Yeterli olmadığı kanaatine varılan üç madde çıkartıldığında, 18 maddelik Yeniden-Uçucu Madde Kullanımını Değerlendirme Ölçeğinin (YUKUD), ergenlerde uçucu madde kullanım şiddetini geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçtüğü ve ilgili araştırmalarda kullanılabilmesi düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Uçucu madde, geçerlik, güvenilirlik, ergenler, şiddet

Uçucu madde kullanımı ve bağımlılığı dünya için yeni olmamakla birlikte üzerinde çok fazla yayın ve araştırma yapılmamış bir alandır. Böyle olmakla birlikte, yapılan araştırmalar da uçucu madde kullanımının farklı özellikler içerdiği ve tedavide özel yaklaşımlara gerek olduğu birçok çalışmada bildirilmiştir (Carlini-Cotrim 1995, Baldivieso 1995, Edwards ve Oetting 1995, Jumper-Thurman ve ark. 1995, Beauvais ve ark. 2002). Uçucu madde kullanıcılarını diğer madde kullanıcılarından ayıran temel özelliklerden birisi kullanılan maddenin beyin etkilerine bağlı olarak gelişen bilişsel sorunlardır (Ron 1986, Richardson 1989). Bilişsel sorunların en az iki yıllık bir madde kullanımından sonra ortaya çıktığı bildirilse de, erken dönemlerde görülme riski oldukça yüksektir (Aydın ve ark. 2002).

Uçucu madde kullanıcılarında saldırganlık görülme sıklığı oldukça fazla bulunmuştur (Mackesy-Amiti ve Fendrich 1999, White ve ark. 1999). Saldırganlık, kullanılan maddenin miktarıyla ve kullanım süresiyle doğru orantılıdır (Inciardi ve Surratt 1998). Bu nedenle uçucu madde kullanıcılarında saldırganlığın sorgulanması ve araştırılması önemlidir. Uçucu madde kullanıcıları arasında madde kullanımına bağlı suç, evden kaçma ve kendine zarar verme davranışları diğer maddeleri kullanan ergenlere göre daha yaygındır (Farrington 2000, Inciardi 1998, Howard ve Jenson 1999). Yoksunluk belirtilerinin oldukça muğlak olması, uçucu madde kullanıcılarında bağımlılık şiddetini değerlendiren psikometrik araçların kullanımını zorlaştırmaktadır (Richardson 1989). Daha önce yaptığımız bir araştırmada da, bu grup vakalarda yoksunluk belirtilerinin sorgulanmasının güvenilir olmadığını saptamıştık (Ögel ve ark. 2003a).

Uçucu madde kullanıcılarının önemli bir bölümünün ergen olması da bağımlılıkla ilgili genel değerlendirme araçlarının kullanımını güçleştirmektedir. Ergenlerin bir işte çalışmadıkları, eğitimlerini sürdürdükleri, ancak uçucu madde kullanan ergenlerin ise madde kullanımına bağlı olarak okul devamının düşük olması, uçucu madde kullanımının sorgulanması sırasında farklı soruların sorulmasını gerekli kılmaktadır (Noto ve ark. 1997). Ancak yaptığımız araştırmalarda bugüne kadar geliştirilmiş uçucu madde kullanımı değerlendirmeye yönelik bir ölçeğin olmadığı dikkati çekmektedir. Uçucu madde kullanıcılarının bir kısmını da sokakta yaşayan ergenlerin oluşturduğu göz önüne alındığında, sokakta yaşayan ergenlere duyarlı soru formu ve ölçeklerin de geliştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Ögel ve ark. 2003b)

Ülkemizde uçucu maddeler ergenler arasında en sık kullanılan bağımlılık yapan maddelerdir (Yazman 1995, Ögel ve ark. 2001). Bu nedenle ergenlerin madde kullanım özelliklerini ortaya çıkaracak araştırmalarda kullanılacak ölçeklere gereksinim vardır. Bu yazıda, ergenlerde uçucu madde kullanım şiddetini değerlendirmek amacıyla bir ölçeğin geliştirilmesi üstünde durulmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM:

Yeniden Ergenler için Uçucu Madde Kullanım Şiddetini Değerlendirme Ölçeği'nin (YUKUD) yarı yapılandırılmış ve görüşmeci tarafından uygulanan, madde kullanım şiddetini değerlendiren bir ölçek olması tasarlanmıştır. YUKUD ölçeği hazırlanırken aşağıdaki özelliklere dikkat edilmeye çalışıldı:

1. Ergenler için duyarlı olması
2. Kolay ve farklı meslek grupları tarafından uygulanabilir olması
3. Değerlendirme için başka kişilerin görüşüne gereksinim olmaması (sokakta yaşayan ve ailesi olmayan uçucu madde kullanıcılarında da uygulanabilmesi).

Ölçeğin oluşturulması soruların geliştirilmesi ve geçerlik-güvenilirlik çalışmasının yapılması aşamalarını içermektedir.

Ölçeğin geliştirilmesi

Soruların geliştirilmesi aşamasında uçucu madde kullanan ergenlerle çalışan psikiyatrist, psikolog, akran terapist (halen madde kullanmayan, özel eğitimden geçmiş, yaşça çalışılan popülasyona yakın, eski bağımlı), hemşire ve eğitimcilere (toplam 9 kişi) uçucu madde kullanım şiddetini belirleyen etkenler sorulmuş ve bu alanda çalışanların deneyimlerine dayalı saptamalar yapılmıştır. Uçucu madde kullanan ergenlerle iki odak grup görüşmesi yapılarak uçucu madde kullanımının şiddetini belirleyen etmenler, kullanıcıların deneyimlerine göre saptanmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bilgilerden yola çıkılarak madde kullanım şiddetini belirleyecek etmenler, ölçek yapısına uygun sorulara dönüştürülmüştür. Bu alanda çalışan 6 kişiye oluşturulan taslak ölçekteki sorular sorulmuş ve madde kullanım şiddetini ne oranda belirleyebileceği tartışılmıştır. Yoksunluk belirtileri ile ilgili sorular uçucu madde kullanımına özgü yoksunluk belirtileri hakkında tartışmalar olduğu göz önüne alınarak ölçeğe konmamıştır (Richardson, 1989).

Hazırlanan ölçekteki sorular iki psikolog tarafından 9 uçucu madde kullanıcılarına sorulmuş ve bu görüşmelerde soruların sorulma tarzının anlama üstündeki etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Anlama zorluğu yaşanan sorularda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Anlama zorluğu olup olmadığı araştırılırken, aynı soru farklı tarzlarda sorulmuş ve benzer yanıtlar alınıp alınmadığı karşılaştırılmıştır.

Ölçeğin tanımlanması

Elde edilen verilere dayanarak ölçeğin 21 soruluk ilk hali oluşturulmuştur. Ölçekte her maddenin başında sorun alanı ile ilgili bir başlık, onun altında ise bu başlığın içeriği, onun altında ise bu başlığı ve sorunu yordayacak 2-3 örnek soru yer almaktadır. Ölçekte iki tür soru bulunmaktadır. Saldırganlık, tasarlanandan fazla kullanmak gibi sıklığı araştırılan sorular ile zaman harcama, bırakmayı isteme gibi var olup olmadığına bakan ve varsa yoğunluğu araştırılan sorular ölçekte yer almaktadır. Ölçekte yer alan soruların yanıt seçenekleri 0 ile 4 arasında değişmektedir. “Hiç” yanıtı “0” puan ile değerlendirilmektedir. En şiddetli durum ise “4” puan ile değerlendirilmektedir. Sıklığı araştırılan sorularda yanıtlar “çok seyrek”ten “çoğunlukla”ya kadar değişmektedir. Yoğunluğu araştırılan soruların yanıtları ise “çok az”dan “çok fazla”ya kadar değişiklik göstermektedir.

Okul gibi her ergene uygun olmayan sorular ise, o soru sorulan kişi için geçerli olmayacaksa “uygulanamaz” olarak değerlendirilmekte ve “9” olarak kodlanmaktadır. Ölçek toplam puanı, elde edilen toplam puanın deneğe uygulanabilir soru sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir. Bunun nedeni her ergenin durumuna uygun (bazı ergenlerin okula gitmesi, bazılarının ise çalışması) bir toplam puan elde etmektir. Böylece her alandaki madde kullanımına bağlı sorun ve buna bağlı madde kullanımının şiddeti ölçülebilmektedir.

Uçucu maddelerin farklı çeşitleri vardır. Türkiye’de sık kullanılan maddeler boya tineri ve yapıştırıcıdır. Soruların kullanılan maddeye göre değişmesini sağlamak amacıyla, sorular maddenin cinsini isimlendirmek yerine parantez içinde “madde” olarak adlandırılmıştır. Görüşmecisi bu “madde” teriminin içeriğini kendisi doldurmaktadır.

Uçucu madde konusunda ölçek geliştirme fikri ve araştırma desteği Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği tarafından sağlandığı için ölçeğe “Yeniden Uçucu Madde Kullanım Şiddetini Değerlendirme Ölçeği” adı verilmiştir.

Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması

Denek grubu

Çalışmanın ikinci aşaması ise geçerlik ve güvenilirlik çalışmasıdır. Araştırmaya uçucu madde kullanımı nedeniyle Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Uçucu Madde Araştırma ve Tedavi Merkezi'nde (UMATEM) ayakta ya da yatarak tedavi gören 18 yaş ve altı 50 ergen alınmıştır. Çalışmaya alınan vakaların yaş ortalaması $16,5 \pm 1,8$ 'dir. Çalışmaya alınan tüm vakalar erkektir. Bunun nedeni uçucu madde kullanan kız sayısının genelde az olmasıdır. Şiddetli yoksunluk belirtileri olan, klinik olarak zeka geriliği olduğu tanısına varılanlar, bilişsel sorunları nedeniyle görüşmeyi sağlıklı olarak bitiremeyeceğine klinik olarak karar verilenler çalışmaya alınmamıştır. Görüşmeler, görüşülen kişi madde etkisi altında olmadığı (madde kullandıktan en az 12 saat sonra) dönemde yapılmıştır. Ailesi olan uçucu madde kullanıcılarının ailesinden, ailesi olmayan ve sokakta yaşayanlarda ise kendilerinden araştırmaya katılma konusunda onay alınmıştır.

İşlem

Türkçe'ye uyarlanmış, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış ergenlerde madde kullanım şiddetini değerlendirecek başka bir ölçek yoktur. Öte yandan yaptığımız araştırmalarda dünya literatüründe uçucu madde kullanımını değerlendirecek başka bir ölçek de bulunamamıştır. Bu nedenle ölçeğin geçerliliğini tespit etmek için altın standart olarak uzman görüşü seçilmiştir. Bu amaçla ergen uçucu madde kullanıcılarıyla uzun süredir çalışan ve bu konuda deneyimli bir psikiyatrist ve psikolog, araştırmaya alınan aynı madde kullanıcılarıyla ayrı ayrı görüşmüştür. Uzmanlar, madde kullanımının şiddetini görsel analog ölçek üzerinden 1 ile 10 arasında değerlendirmiştir. “1” çok düşük, “10” ise çok yüksek olarak ele alınmıştır. Puanlamayı her iki uzman birbirinden habersiz olarak yapmıştır. Geçerliliği değerlendirmek için ölçekten alınan puanların bağımlı olan ve olmayanlarla karşılaştırılması düşünülmüştür. Bunun nedeni, bağımlılık tanısı alanların madde kullanım şiddetinin daha yüksek çıkmasının beklenmesidir. Bu amaçla bir psikiyatrist tarafından her madde kullanıcılarına DSM IV Eksen I Bozuklukları için yapılandırılmış SCID-I görüşme formunun alkol ve madde kullanım bozuklukları bölümü uygulanmıştır (Özkürkçügil ve ark.1999).

Güvenilirliği test etmek amacıyla görüşmeciler arası uyumluluk tespit etmek hedeflenmiştir. Ölçek, iki psikolog tarafından eş zamanlı olarak uçucu madde kullanıcılarıyla yüz yüze görüşülerek doldurulmuştur. Puanlamayı her iki görüşmeci birbirinden habersiz olarak yapmıştır. İlk görüşmeleri takip eden 10-15 gün içinde görüşmeciler uçucu madde kullanıcılarıyla tekrar görüşerek ölçeği doldürmüşlerdir. İkinci görüşmenin erken yapılmasının nedeni, ergen uçucu madde kullanıcılarının kliniği ve tedaviyi sık olarak terk etmeleridir.

İstatiksel değerlendirme

İç tutarlılık: Her bir maddenin toplam puan ile korelasyonuna bakıldı ve tüm ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach alfa değeri ile belirlendi.

Geçerlik: Geçerlik çalışması için uzman görüşleri değerlendirilirken, görsel analog ölçek ile yaptıkları değerlendirmeden elde ettikleri puanların ortalaması alınmıştır. Aynı şekilde ölçeği uygulayan görüşmecilerin elde ettikleri puanların da her madde ve toplam puan üstünden ortalaması alınmıştır. Ölçekten elde edilen ortalama ile uzman görüşlerinden elde edilen ortalamaların değerlendirilmesi ise Pearson korelasyon analizi ile yapıldı. Bağımlılık tanısı alanlarla almayanların karşılaştırılması, gruplardan birisinde denek sayısı 30'un altında olduğu için Mann Whitney U testi ile yapıldı.

Güvenilirlik: Her iki görüşmecinin aynı zamanda yaptığı değerlendirmeler ve iki hafta sonra yapılan değerlendirmeler Pearson korelasyon analiziyle yapıldı.

BULGULAR

Örneklemin sosyodemografik özellikleri Tablo1'de görülmektedir. Çalışmada 13 yaş altında katılan olmamıştır. Çalışmaya alınanların üçte ikisi 6 aydan daha uzun süredir madde kullanmaktadır. SCID I'e göre örneklemin %66'sı (n=33) bağımlılık tanısı almıştır. Bağımlılık tanısı alanlarla almayanların yaş ortalamaları (Mann Whitney U değeri= 230, $p>0.05$) ve eğitim durumuna göre dağılımları arasında bir farklılık saptanmamıştır (kikare=3.76, $sd=3$, $p>0.05$).

Geçerlik: Ölçeğin geçerliği uzman görüşleri ile ölçekten elde edilen puanlarının korelasyonu ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Uzman görüşlerinin görsel analog ölçeğe göre ortalaması $5,94\pm 1.76$ ve $5,80\pm 1,78$ olup, ortalaması $5,87\pm 1,68$ bulunmuştur. Uzman görüşlerinin ortalamasının, her iki görüşmeci tarafından uygulanan ölçek toplam puanlarının ortalaması arasındaki korelasyon katsayısı 0.727 ($p<0.001$) bulunmuştur (Tablo 2).

Bağımlılık tanısı almayanların YUKUD ölçeği toplam puan ortalaması 38.97 ± 13.3 , bağımlılık tanısı alanların ölçek toplam puan ortalaması 61.37 ± 10.4 bulunmuştur. Her iki grup arasında ortalamalar arası farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır (Mann Whitney U değeri= 46,5, $p<0.001$).

İç tutarlılık: Ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach's alfa yöntemi ile yapılmış olup, sonuçlar tablo'2 de görülmektedir. YUKUD ölçeği 0,844 alfa değeri ile yüksek bir iç tutarlılık göstermiştir. Bırakmayı isteme ile ilgili 3. , madde kullanımı sonucu kaza ve yaralanma ile ilgili 9. ve arkadaşlar arasında madde kullanımı ile ilişkili 19. maddede madde-toplam korelasyonları düşüktü. Sorumluluklarını yerine getirememekle ilgili madde en yüksek madde-toplam korelasyonunu gösterdi. Madde-toplam korelasyonu düşük olan maddeler ölçekten çıkarılıp, iç tutarlılık değerlendirildiğinde alfa değeri önemli bir değişiklik göstermemiştir (alfa=0,855).

Güvenilirlik: Görüşmeciler arası uyumluluğun tespiti için, her görüşmecinin uyguladığı ölçekten elde edilen madde ve ölçek toplam puanlarının korelasyonları Tablo 3'te görülmektedir. Bırakmayı isteme, sorumlulukları yerine getirememe, kaza ve yaralanma, saldırgan davranışlar, entoksikasyonla ilgili maddelerin görüşmeciler arası uyum düşüktür. Genel olarak değerlendirildiğinde ölçek toplam puanları görüşmeciler arasında önemli bir uyum söz konusudur (0,94).

Test tekrar test değerlendirmesinin puanların korelasyonlarına bakıldığında bırakmayı isteme, zaman harcama, suç ve arkadaşlarda madde kullanımı değişkenlerde korelasyon katsayısı

0.50'nin altında bulunmuş olup, düşük korelasyonu ifade etmektedir. Ölçek toplam puanında ise test tekrar test puanlarının korelasyonu oldukça yüksektir (0.845).

Tablo 1: Çalışmaya alınan örneklemin sosyodemografik özellikleri

	N	%
Yaş		
14 yaş ve altı	11	22
15-16 yaş	24	48
17 yaş ve üstü	15	30
Eğitim durumu		
Okuma yazması yok	4	2
5 yıl ve daha az eğitim alanlar	34	68
5 yıl ve daha fazla eğitim alanlar	10	20
Madde kullanım süresi		
6 ay ve daha kısa	16	32
6 ay 2 yıl	20	40
2 yıl ve daha fazla	14	28

Tablo 2: Ölçek maddelerinin iç tutarlılık testi Cronbach's alfa değerleri

	Düzeltilmiş madde toplam korelasyonları	Madde çıkarıldığında alfa
Sıklık	0,4063	0,8404
Tasarlanandan fazla kullanmak	0,5399	0,8321
Bırakmayı isteme	-0,0313	0,8516
Zaman harcama	0,4846	0,8376
Sorumluluklarını yerine getirememek	0,6019	0,8290
Tolerans	0,4105	0,8382
Bilişsel sorunlar	0,5825	0,8300
Fiziksel sorunlar	0,3107	0,8415
Kaza ve yaralanma	0,1584	0,8457
Suç	0,4160	0,8378
İlişkilerde sorunlar	0,4396	0,8368
Okul	0,3042	0,8435
Çalışma	0,5437	0,8313
Entoksikasyon	0,4225	0,8372
Agresif davranışlar	0,4609	0,8356
Eve gitmeme	0,5203	0,8326
Kendine zarar verme	0,5099	0,8338
Başa çıkmak	0,5291	0,8336
Arkadaşlar	0,1680	0,8456
Pişmanlık	0,4615	0,8355
Craving	0,4605	0,8356
Toplam	0,844	

Tablo 3: Görüşmeciler arası ve test tekrar test puanlarının korelasyonları

	Görüşmeciler arası Pearson korelasyon katsayısı	Test-tekrar test puanlarının korelasyonları
Sıklık	0,787**	0,741*
Tasarlanandan fazla kullanmak	0,752**	0,696**
Bırakmayı isteme	0,666**	0,484*
Zaman harcama	0,755**	0,479*
Sorumluluklarını yerine getirememek	0,664**	0,694**
Tolerans	0,851**	0,888**
Bilişsel sorunlar	0,784**	0,716**
Fiziksel sorunlar	0,851**	0,673**
Kaza ve yaralanma	0,632**	0,723**
Suç	0,756**	0,465*
İlişkilerde sorunlar	0,760**	0,838**
Okul	0,901**	0,799**
Çalışma	0,861**	0,557*
Entoksikasyon	0,658**	0,530*
Agresif davranışlar	0,682**	0,747**
Eve gitmeme	0,829**	0,697**
Kendine zarar verme	0,718**	0,733**
Başa çıkmak	0,789**	0,705**
Arkadaşlar	0,869**	0,435*
Pişmanlık	0,886**	0,572*
Craving	0,854**	0,781**
Toplam	0,948**	0,845**

* p<0.01

** p<0.001

TARTIŞMA

Bu araştırmada uçucu madde kullanım şiddetini değerlendirecek bir ölçeğin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ölçeğin geçerliliğini değerlendirmek amacıyla karşılaştırılan uzman görüşleri ile ölçek puanlarının birbiriyle oldukça ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, ölçeğin klinik deneyimlerle örtüştüğünü ve madde kullanım şiddetini ölçebildiğini göstermektedir.

Bağımlılığın madde kullanımında bir şiddet göstergesi olabileceği düşünüldüğünde, bağımlı olanlarda ölçek puanlarının bağımlı olmayanlara göre daha yüksek olması da, ölçeğin uçucu madde kullanım şiddetini ölçebildiğini gösteren bir diğer gösterge olarak kabul edilebilir.

Ölçeğin, geçerliği gösterilmiş başka ölçeklerle karşılaştırılamamış olması ise araştırmamızın bir eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Ölçeğin iç tutarlılığının yeterli olduğu söylenebilir. Üç maddesi arzu edilen 0.2 değerinden düşük olup (Nunnally ve Bernstein 1994), diğer maddelerin tutarlılığı kabul edilebilir düzeydedir. Görüşmeciler arası uyum değerlendirildiğinde, beş maddede korelasyon katsayısı 0,7'den düşüktür. Görüşmeciler arası puan korelasyonu oldukça yüksektir (0.94). Görüşmecilerin uçucu madde kullananlarla çalışma deneyimlerinin olmasının, görüşmeciler arası güvenilirlik korelasyonlarının yüksek çıkmasında etkin olduğu düşünülmektedir.

İç tutarlılığı olmayan üç maddeden ikisi olan bırakmayı isteme ve kaza ile yaralanma maddelerinin görüşmeciler arası uyumluluğu düşük olan beş maddeden birisi olması ilgi çekicidir. Bu nedenle, çıkarıldığında alfa değerini önemli derecede etkilememekle birlikte görüşmeciler arası uyumun da düşük olduğu iç tutarlılık göstermeyen üç maddenin ölçekten çıkarılmasının ve 18 maddelik formun kullanılmasının uygun olacağı görüşüne varılmıştır.

Test tekrar test puanlarının korelasyonlarına bakıldığında bırakmayı isteme, zaman harcama, suç ve arkadaşlarda madde kullanımı maddeleri düşük korelasyon göstermektedir. Bu nedenle bırakmayı isteme, madde kullanımına bağlı kaza ve yaralanmaların olması ile arkadaşlar arasında madde kullanımı maddelerinin ölçekten çıkarılması görüşünü desteklemektedir. Diğer maddelerdeki düşük korelasyonlar ise suç gibi bazı duyarlı olunabilecek maddeleri içermektedir. Ergenlerle görüşme özellikleri de göz önüne alındığında, görüşülen kişiyle daha iyi bir ilişki kurmak ve ölçeğin daha doğru ve güvenilir bir şekilde doldurulmasını sağlamak için, bir ön görüşme niteliği taşıyan sosyodemografik bilgileri içeren bir görüşme formunun ölçekten önce uygulanmasının yararlı olabileceği düşünülebilir. Böyle bir görüşme formunu doldurmak ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için zorunlu olmamakla beraber, tavsiye edilebilir.

Ölçek soruları ergenlere yönelik hazırlandığı ve araştırma örnekleme de yine ergenleri içerdiği için, YUKUD ölçeğinin 12-18 yaş grubuna uygulanması uygun olacaktır. Ancak ergenlik döneminin 21 yaşa kadar uzayabileceği, döneme uygun özelliklerin bu yaşa kadar devam edebileceği göz önüne alınırsa, 21 yaşa kadar ölçeğin uygulanmasının hatalı olmayacağı söylenebilir. Ölçek ergenlere duyarlı olarak geliştirildiği ve yetişkinler de bir çalışma yapılmadığı için, ölçeğin 21 yaşından büyüklere uygulanması sakıncalar doğurabilir.

YUKUD ölçeğinin daha fazla sayıda uçucu madde kullanıcılarına uygulanarak, faktör analizinin yapılmasının ve ölçek alt gruplarının belirlenmesinin yararlı olacağı inancındayız. Daha büyük örneklemlerde uygulamada çıkacak sorunların tespiti de ölçeğin gelişimine katkıda bulunacaktır. Araştırmanın sadece erkek örneklem üstünde yapılması araştırmanın bir eksikliğidir. Bu nedenle ölçeğin uçucu madde kullanan kızlardan oluşan örneklemlere de uygulanması gerekir. Böylece cinsiyet farklılıklarına göre karşılaştırmalar yapılması mümkün olacaktır. Sonuç olarak YUKUD ölçeği uçucu madde kullanım şiddetini değerlendirebilecek güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Geçerlik ile ilgili çalışmalarının tamamlanabilmesi için ölçeğin daha geniş örneklemlerde uygulanması yararlı olacaktır. Bu nedenle araştırma bir ön çalışma olarak değerlendirilebilir.

Kaynaklar

1. Aydın K, Sencer S, Demir T, Ogel K, Tunaci A, Minareci O, Cranial MR (2002) Findings in chronic toluene abuse by inhalation. *AJNR Am J Neuroradiol*, 23(7):1173-9.
2. Baldivieso LE (1995) Inhalant abuse in Bolivia. *Epidemiology of inhalant abuse: An international perspective*. (Ed: Kozel N, Sloboda Z, De La Rosa M) National Institute on Drug Abuse, Research Monograph Series, no:148.
3. Beauvasis F, Wayman JC, Jumper-Thurman P, Plested B, Helm H (2002) Inhalant abuse among American Indian, Mexican American, and Non-Latio White Adolescents. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 28 (1): 171-187.

4. Carlini-Cotrim B (1995) Inhalant use among Brazilian youth. *Epidemiology of inhalant abuse: An international perspective.* (Ed: Kozel N, Sloboda Z, De La Rosa M) National Institute on Drug Abuse, Research Monograph Series, no:148.
5. Edwards R, Oetting ER (1995) Inhalant Use in United States. *Epidemiology of Inhalant Abuse: An International Perspective.* National Institute on Drug Abuse. Research Monograph Series 148, p. 12-16.
6. Farrington DP, Loeber R (2000) Epidemiology of juvenile violence. *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am*, 9(4): 733-48.
7. Howard MO, Jenson JM (1999) Inhalant use among antisocial youth: prevalence and correlates. *Addict Behav*, 24(1): 59-74.
8. Inciardi JA, Surratt HL (1998) Children in the streets of Brazil: drug use, crime, violence, and HIV risks. *Subst Use Misuse*, 33(7): 1461-80.
9. Jumper-Thurman P, Plested, B ve Beauvais F (1995) Treatment strategies for volatile solvent abusers in the united states. (Eds: Kozel N, Sloboda Z) *Inhalant abuse: an international perspective.* NIDA research monograf 148. NIH pub. No.95-3831, Rockville, MD: National institute on drug abuse.
10. Mackesy-Amiti ME, Fendrich M (1999) Inhalant use and delinquent behavior among adolescents: a comparison of inhalant users and other drug users. *Addiction*, 94(4): 555-64.
11. Noto AR, Nappo SA, Galduroz JC, Mattei R, Carlini EA (1997) Use of drugs among street children in Brazil. *J Psychoactive Drugs*, 29(2): 185-92.
12. Nunnally JC, Bernstein IH (1994) *Psychometric theory.* 3. baskı. Mc Grwa Hill. New York.
13. Ögel K ve ark. (2001) Gençlerde madde kullanım yaygınlığı ve özelliklerinin değerlendirilmesi 2001 araştırma sonuçları. *Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği*, yayın no:2.
14. Ögel K, Liman O, Aksoy A, Yücel H, Sorgun E, Polat Z (2003) Sokakta yaşayan çocuklara yönelik olarak oluşturulan değerlendirme formunun güvenilirliği. 39. Ulusal Psikiyatri Kongresi, Antalya, s.599.
15. Ögel K, Aksoy A, Liman O, Sorgun E (2003) Sokakta yaşayan çocuklar ve madde kullanımı. Ek-Bil yayıncılık, İstanbul.
16. Özkürkçügil A, Aydemir Ö, Yıldız M ve ark. (1999) DSM IV Eksen I bozuklukları için yapılandırılmış klinik görüşmenin Türkçe'ye uyarlanması ve güvenilirlik çalışması. *İlaç ve Tedavi Dergisi*, 12: 233-236.
17. Richardson H (1989) Volatile substance abuse: Evaluation and treatment. *Human Toxicol*, 8: 319-322.
18. Ron, MA (1986) Volatile substance abuse: A review of possible long-term neurological, intellectual and psychiatric sequelae. *British journal of psychiatry*, 148: 235-246.
19. White HR, Loeber R, Stouthamer-Loeber M, Farrington DP (1999) Developmental associations between substance use and violence. *Dev Psychopathol Fall*, 11(4):785-803.

20. Yazman Ü. (1995) Lise gençliğinin psikoaktif maddelere bakışı ve kullanım oranlarının Türkiye- İstanbul örneği ile incelenmesi. Uzmanlık tezi, İstanbul, s. 16.